

УДК: 338.1

ТРАНСФОРМАЦІЯ СЕКТОРА ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕПРЕСІЇ НА СВІТОВИХ РИНКАХ МЕТАЛОПРОДУКЦІЇ

Осіпов В.М., Венгер В.В.

Розглянуто сучасний стан металургійного сектора України; представлено світові рейтинги і тренди у сфері виробництва, експорту, імпорту і внутрішнього споживання металургійної продукції; особливу увагу приділено технологічній модернізації, ресурсозбереженню – особливо енергоресурсів, імпортозаміщенню. Платформою підвищення конкурентоспроможності сектора чорної металургії України має бути розвиток внутрішнього ринку та розширення існуючих експортних позицій за рахунок виробництва високо-технологічної продукції.

Сектор чорної металургії є стратегічною складовою національного виробництва, яка, поряд з іншими, визначає загальний стан соціально-економічного розвитку країни. З ним тісно пов'язані суміжні галузі, що забезпечують його продукцією проміжного споживання (гірничодобувна, коксохімічна, виробництво вогнетривів, флюсодоломітна тощо). Також сектор чорної металургії робить значний внесок у розвиток інфраструктурних галузей економіки, насамперед транспортного комплексу, а також галузей, що використовують кінцеву продукцію чорної металургії як частину власного проміжного споживання (будівництво, машинобудування) [1, с. 103].

В умовах глобалізації та економічної інтеграції одним з найвагоміших факторів розвитку сектора чорної металургії України є його ефективна експортна діяльність, стратегічна роль якої полягає у формуванні та реалізації конкурентних переваг на світових регіональних ринках металопродукції та надходженні валюти на вітчизняний фінансовий ринок. Рівень експортного потенціалу металургійної продукції країни залежить насамперед від можливостей підприємств виробляти та реалізовувати товари, які відповідають вимогам світового ринку як за якістю та ціною, так і за рівнем сервісного обслуговування покупців [2, с. 81].

Проблеми розвитку сектора чорної металургії висвітлено у працях Л. Капранової, Д. Малого [3], Р. Подольського [4], Т. Гайдукової [5], Н. Куреди та С. Корінного [6] та інших. Водночас недостатньо уваги приділяється питанням розвитку вітчизняного сектора чорної металургії в умовах рецесії на світових ринках металопродукції, яка посилює конкурентну боротьбу змушуючи товаровиробників підвищувати якість та знижувати собівартість продукції, підвищувати рівень сервісного обслуговування, диверсифікувати ринки збуту тощо.

Метою статті є визначення пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного сектора чорної металургії в умовах скорочення попиту на зовнішніх ринках, за яких вітчизняні виробники зуміють підвищити конкурентоспроможність та розширити сортаментний ряд у бік виробництва високо-технологічної продукції.

Економічний розвиток сектору чорної металургії України вирішальною мірою залежить від кон'юнктури – стану та динаміки розвитку світового ринку металопродукції, перспектив міжнародного співробітництва та процесів міжнародної інтеграції. Це пояснюється тим, що Україна входить до десятки найбільших світових країн – виробників сталі і у 2013 р. посіла серед них десяту позицію (рис. 1), хоча ще в 2011 р. займала сьому.

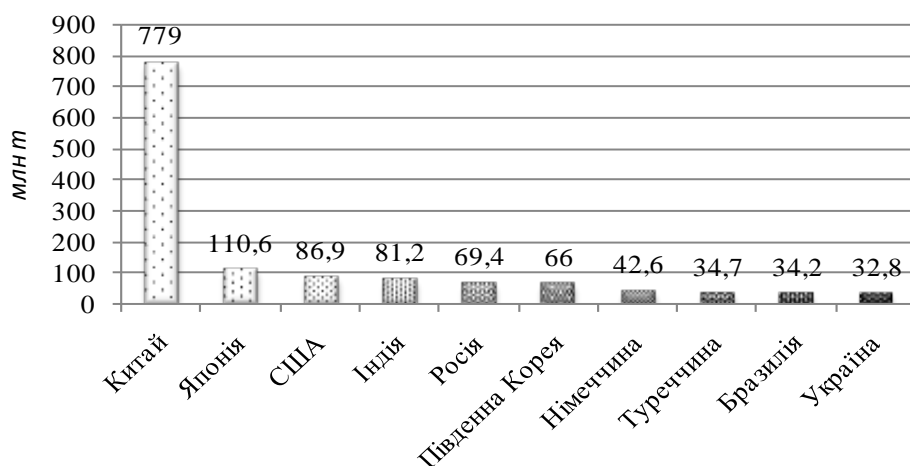

Рис. 1. Десять найбільших країн – виробників сталі у світі у 2013 р.

МЛН. Т

Джерело: Crude steel production – December 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/steel-stats/2013/Crude-steel-pdf/document/Crude%20steel%20December%202013.pdf>>.

У 2013 р. її частка у загальносвітовому виробництві чавуну становила 2,5%, сталі та напівфабрикатів, отриманих неперервним литтям, – 2,1% (табл. 1).

У попередньому році Україна посіла шосте місце в експорті напівфабрикатів та готового прокату, хоча ще у 2007 р. входила до п'ятірки найбільших країн – експортерів і займала третє місце [7].

Внутрішнє використання готового прокату у 2012 р. знизилося порівняно з аналогічним періодом 2007 р. на 2,2 відсоткових пункти і становило 7,5 млн т. Слід зазначити, що традиційна номенклатура вітчизняного експорту металопродукції – напівфабрикатів та готового прокату не перетинається з номенклатурою експортної продукції розвинених країн. Це обумовлено тим, що в останню чверть минулого сторіччя у країнах із ринко-

вою економікою відбулося як зростання обсягів металоспоживання², так й інноваційна перебудова металургійної галузі³. В її основу було покладено скорочення виробничих потужностей з випуску сталі та будівництво нових, компактніших виробництв для випуску кінцевої продукції з високою доданою вартістю. Поштовхом для цього стало прагнення індустріально розвинених країн до екологічно чистого виробництва [8, с. 462].

Таблиця 1

Позиції України у світі

Показник	Виробництво чавуну						
	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Світ, млн т	961,5	949,6	933,6	1035,1	1104,7	1112,4	1164,6
Україна, млн т	35,6	31	25,7	27,3	28,8	28,5	29,1
Частка України, %	3,7	3,3	2,8	2,6	2,6	2,6	2,5
Показник	Виробництво сталі та напівфабрикатів, отриманих непере- рвним литтям						
	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Світ, млн т	1348,1	1342,6	1237	1432,7	1537	1545	1582,5
Україна, млн т	42,8	37,3	29,8	33,4	35,3	32,9	32,8
Частка України, %	3,2	2,8	2,4	2,3	2,3	2,1	2,1

Джерело: Steel Statistical Yearbook 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/statistics-archive/yearbook-archive/Steel-Statistical-Yearbook-2013/document/Steel-Statistical-Yearbook-2012.pdf>>; Crude steel production – December 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/steel-stats/2013/Crude-steel-pdf/document/Crude%20steel%20December%202013.pdf>>; Iron production - December 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/iron-stats/2013/Iron-pdf/document/Iron%20December%202013.pdf>>.

Зменшення частки металургії в обсягах національного виробництва розвинених країн зумовило зростання обсягів металургійного виробництва у країнах, що розвиваються. До таких країн необхідно віднести нові індустріальні країни – Китай, Індію, Південну Корею. Металургійні виробництва цих країн побудовані переважно на новій технологічній основі, мають прогресивну структуру виробництва та відповідають світовим тенденціям розвитку (рис. 2).

Так, дійсно, сьогодні центр світової металургії знаходиться в Азії. Частка азійських країн у 2012 р. в обсягах виробництва сталі становила

² За даними Світової асоціації виробників сталі (World Steel Association), світове споживання сталі за останні десять років зросло на 63% і у 2012 р. становило 1537,3 млн т.

³ В останні 10–15 років ХХ ст. у чорній металургії США було ліквідовано близько 30% потужностей з виробництва сталі, Японії – 20, ФРН – понад 30%. Коефіцієнт вибуття морально та фізично зношених засобів виробництва становив 3% на рік. Питома вага капіталовкладень на відновлення основного капіталу збільшилася з 60 до 85%.

65,5%, експорті – 37,6%, імпорту – майже 30% (табл. 2). На азійські країни припадає понад $\frac{2}{3}$ світового споживання металопродукції.

Протягом останніх років виробництво сталі у цьому регіоні збільшувалося прискореними темпами, що було обумовлено значними іноземними інвестиціями у металургійний сектор азійських країн та доходами від експорту металопродукції у США і Європу.

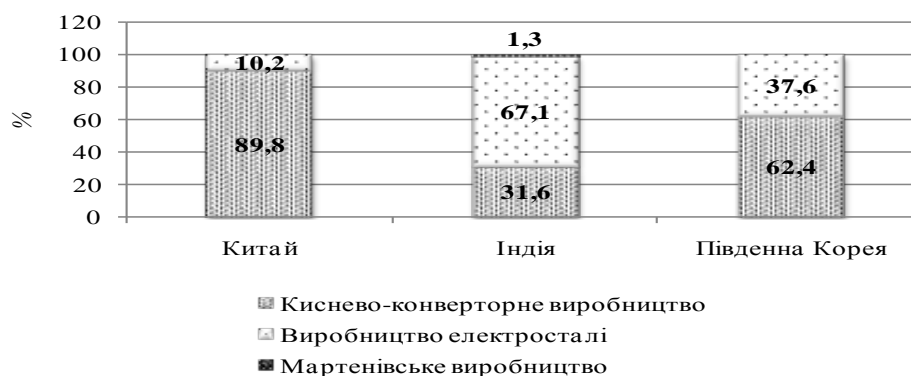

Рис. 2. Технологічна структура виробництва сталі в нових промислових країнах у 2012 р., %

Джерело: Steel Statistical Yearbook 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/statistics-archive/yearbook-archive/Steel-Statistical-Yearbook-2013/document/Steel-Statistical-Yearbook-2012.pdf>>.

Таблиця 2

Світове виробництво, експорт, імпорт та власне використання металопродукції за регіонами у 2012 р., млн т

Регіон	Виробництво	Експорт	Імпорт	Внутрішнє використання
Європа 27	168,6	139,8	123,0	152,1
Інші європейські країни	39,9	21,8	17,3	37,0
СНД	110,9	55,1	16,1	65,6
Північна Америка	121,6	25,0	52,5	146,6
Південна Америка	46,4	11,3	14,6	50,0
Африка	15,3	2,8	21,9	31,4
Близький Схід	24,7	0,9	33,6	54,3
Азія	1011,7	155,3	120,6	992,1
Океанія	5,8	1,1	3,5	8,1
Усього	1545,0	413,1	403,1	1537,2

Джерело: Steel Statistical Yearbook 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/statistics-archive/yearbook-archive/Steel-Statistical-Yearbook-2013/document/Steel-Statistical-Yearbook-2012.pdf>>.

Також у цьому регіоні швидко розширювалися внутрішні ринки, що сприяло постійному (навіть у кризовий період) збільшенню попиту на

металопродукцію, а наявність значних фінансових ресурсів давало змогу нарощувати власне виробництво металу.

Проте, на думку експертів, у середньостроковій перспективі (3–5 років) відбудеться уповільнення темпів росту країн азійського регіону [9]. Зокрема, через скорочення інвестування масштабних інфраструктурних проєктів, прогнозують уповільнення темпів росту ВВП Китаю, одного з найбільших виробників і споживачів металопродукції у світі. Крім того, через стабільне підвищення заробітної плати в Китаї спостерігається стійка тенденція до закриття філіалів західних фірм та повернення їх на батьківщину. Це також обумовлено зниженням вартості енергії на заході (передусім за рахунок сланцевої революції у США та відновлювальних джерел енергії).

Тобто, у найближчій перспективі скорочення попиту на металопродукцію, який забезпечувався протягом останніх років китайською економікою і носив інвестиційний характер, стане нормою.

Водночас, на думку Б. Данилишина, головна причина майбутнього скорочення попиту на металопродукції – це третя промислова революція, яка визначатиметься широким впровадженням адитивного виробництва (насамперед, впровадження у промисловість 3D друку) та широким застосуванням заміників металу у промисловості [9].

Саме такі тенденції, а також надлишок виробничих потужностей у світі (близько 500 млн т), більшість з яких були введені в дію понад двадцять років тому, призведуть до закриття багатьох металургійних підприємств, особливо енергомістких та технологічно відсталих.

Це свідчить про те, що у середньо- та довгостроковій перспективі місце вітчизняної металургії на регіональних ринках металопродукції залежатиме від обраної моделі її подальшого розвитку.

Зазначимо, що існуюча модель⁴ розвитку вітчизняного сектора чорної металургії у короткостроковому періоді завжди мала позитивний ефект – забезпечувала максимальне використання тимчасової сприятливої кон'юнктури на світовому ринку металопродукції і давала можливість знизити інвестиційні витрати на збільшення обсягів виробництва.

Проте, зорієнтувавшись на експорті металопродукції, вітчизняні виробники значно скоротили марочний та сортаментний ряд, суттєво змінивши при цьому виробництво високотехнологічної продукції. Відповідно нині основними продуктовими групами у структурі експорту вітчизняної металопродукції є напівфабрикати та готовий прокат, що свідчить про її недосконалість⁵. Внаслідок цього постійно збільшуються диспропорції між структурою потенційного попиту на метал, структурою металопродукції, що користується попитом на внутрішньому ринку, та особливо, структурою металу, що експортується.

Крім того, з огляду на світові тенденції та існуючий досвід можна з упевненістю констатувати, що подальше використання існуючої моделі

⁴ Україна єдина держава в світі, чії підприємства майже 80% виробленої металопродукції експортують і лише трохи більше 20% продають на внутрішньому ринку.

⁵ У товарній структурі експорту металопродукції переважає продукція низької якості та ступеня обробки, ресурсомістка та «брудна» з точки зору екології.

розвитку сектора чорної металургії буде постійно супроводжуватися залежністю від світової кон'юнктури на ринку чорних металів, імпорту дорогого природного газу та постійним зростанням витрат на виробництво продукції, що об'єктивно може призвести до значного скорочення обсягів виробництва та експорту готового прокату на основні регіональні ринки збуту, залишивши лише виробництво та експорт напівфабрикатів. Прикладом цього може слугувати фінансово-економічна криза 2008 р., яка спровокувала спадну фазу чергового циклу у розвитку світової металургійної галузі. Від такого спаду постраждали більшість металургійних країн, проте найбільше з них – Україна.

Так, якщо темпи приросту виробництва сталі у світі в 2008 р. порівняно з 2007 р. знизилися на 0,4%, а в 2009 р. – ще на 7,8%, то в Україні у 2008 р. на 12,8%, а в 2009 р. – ще на 19,8%.

Значне скорочення обсягів виробництва сталі на світовому ринку металопродукції негативно вплинуло не лише на динаміку вітчизняного виробництва, а й призвело до скорочення надходжень валюти в державу (рис. 3) та зменшення надходжень до бюджету.

Рис. 3. Надходження та відплив валюти в результаті експортно-імпортних операцій на ринку металопродукції у 2001-2013 рр., (у % до загального обсягу усіх товарів)

Джерело: Динаміка товарної структури експорту та імпорту у 2001-2013 рр. Платіжний баланс і зовнішній борг України у 2013 р. [Електронний ресурс] / НБУ. – Доступний з : <http://www.bank.gov.ua>.

Водночас розгортання кризових явищ в економіці України було зумовлене не лише суттєвим скороченням зовнішнього попиту внаслідок рецесійних процесів, а й внутрішнього – в першу чергу, з боку основних споживачів металопродукції – машинобудівної та будівельної галузей.

Наявні проблеми з експортом української сталі актуалізували тезу про необхідність інтенсивного розвитку металоспоживання всередині країни. Головним аргументом при цьому виступає вразливість вітчизняного сектора чорної металургії у випадку погіршення зовнішньоторговельної кон'юнктури, а збільшення обсягів споживання вітчизняної металопродукції.

дукції на внутрішньому ринку здатне забезпечити українським виробникам певний базис стабільності.

Водночас, за оцінками експертів, існуючі можливості внутрішнього ринку металопродукції знаходяться на рівні 10-11 млн т готового прокату на рік, а це майже втричі менше порівняно з тими обсягами металопродукції, які можуть вироблятися та експортуються вітчизняними підприємствами на зовнішні ринки.

Це обумовлено тим, що сьогодні найбільшими споживачами металопродукату на внутрішньому ринку є, насамперед, сама металургія (понад 35% від загальних обсягів внутрішнього споживання) [10, с. 64-65]. На машинобудівні підприємства припадає понад 20%, підприємствами металообробної галузі споживається понад 8%, в автомобілебудівній галузі – понад 2%. Підприємствами будівельної галузі (крім малих підприємств та приватних споживачів) щорічно споживається близько 5%, підприємствами з виробництва будівельних матеріалів – понад 1%, на металосервісні центри, підприємства малого будівництва та приватних споживачів припадає понад 18%. На інших споживачів – майже 11% металопродукції.

До основних споживачів імпортного металопродукату належать: трубні заводи (близько 40% від загального імпорту); машинобудівні підприємства (близько 25%)⁶; металосервісні центри (близько 20%) [11].

Отже, найбільшими споживачами металопродукції на внутрішньому ринку України є безпосередньо сама металургія (особливо виробники труб і метизів) та металотрейдери. Ці два сегменти у сукупності споживають понад 50% виробленого в Україні металопродукату. Проте у структурі внутрішнього споживання металопродукції досить низькою є частка таких галузей вітчизняної економіки, як машинобудування, автомобілебудування, металообробної та будівельної галузей. Потенційно саме ці галузі можуть суттєво збільшити попит на металопродукцію вітчизняного виробництва. Винятком у короткостроковому періоді може бути лише машинобудування, оскільки продукція вітчизняних металургів має недостатню номенклатуру сталевих листів. Однак за підрахунками експертів, саме через недостатню номенклатуру металургійні підприємства щорічно недоотримують близько 3 млрд дол. США, а внутрішній попит на цей сортамент безальтернативно задовольняють збутові структури іноземних виробників, насамперед російських [12].

Суттєво розширити внутрішній ринок металопродукції можна за рахунок масштабного відновлення вітчизняного металофонду, більше половини якого перебуває зараз у зношеному стані. Так, наприклад, сьогодні існує гостра потреба в оновленні рухомого складу та реконструкції шляхів сполучення «Укрзалізниці». Зокрема, за Програмами оновлення рухомого складу лише у середньостроковій перспективі необхідно понад 1,5 млн т металу, у довгостроковій – ще близько 1 млн т. Також негайної заміни потребують понад 60% вітчизняних тепломереж, які працюють понад нормативний термін експлуатації. В цілому, для заміни зношеного метало-

⁶ Здебільшого машинобудівні підприємства орієнтуються на імпортну продукцію, бо українські металургійні підприємства не виробляють той прокат, який їм потрібен.

фонду країни необхідно приблизно 330 млн т прокату – це той реальний портфель замовлень для вітчизняних металургів, на виконання якого потрібно 15 років [13]. Особливо це стосується об'єктів інфраструктури як економічної (виробничої), так й соціальної сфери, а також машинобудування як основи інноваційного розвитку країни. Певне зростання попиту на металопродукцію вітчизняного виробництва можуть забезпечити сільське господарство, деревообробна промисловість, будівництво доріг, мала механізація побуту, сфера послуг тощо.

Розширення внутрішнього ринку металопродукції за рахунок перелічених галузей вітчизняної економіки є цілком реальним, проте без активної участі держави таке розширення може залишитися предметом марних розмірковувань. Активна участь держави полягає, насамперед, в активізації розвитку галузей, які споживають металопродукцію, зокрема в розробленні та реалізації національних програм в промисловості, особливо в машинобудуванні, транспорті, енергетиці, будівництві та житлово-комунальному господарстві країни.

У цьому контексті основними завданнями розвитку внутрішнього ринку металопродукції мають стати [14, с. 51]:

- визначення потенціалу та місткості внутрішнього ринку металопродукції, яка може досягти 25 млн т/рік. Проте такі обсяги споживання можливі за умов стабільного економічного розвитку країни та реалізації широкомасштабних національних проектів;

- законодавче стимулювання споживання на внутрішньому ринку металопродукції вітчизняних виробників, що сприятиме забезпеченню українських споживачів високоякісними товарами, зростанню промислово-економічного потенціалу та оптимізації структури промислового виробництва України;

- надання державних гарантій по інвестиційних кредитах, що передбачають використання металопродукції українського походження та виробів з неї;

- удосконалення законодавчо-нормативної бази стимулювання та підтримки українських виробників, збільшення реалізації їх продукції на внутрішньому ринку, а також обмеження імпорту товарів, що можуть вироблятися в Україні.

Виконання цих завдань можливе за умов збільшення обсягів виробництва металопродукції глибокої переробки та створення її нових видів, підвищення якості та конкурентоспроможності, зниження ресурсомісткості, скорочення витрат на тонну прокату, а також інноваційного вдосконалення техніки і технології виробництва; зниження шкідливої дії підприємств галузі на навколишнє природне середовище.

Так, енергомісткість *виробництва чавуну* на вітчизняних металургійних підприємствах на 30% вища, ніж на провідних підприємствах світу (табл. 3). Це зумовлено недостатнім використанням нових технологій, зокрема спалюванням пиловугільного палива (ПВП) у доменних печах [15].

Значна частка енергоресурсів, що споживаються при виробництві чавуну в Україні, припадає на природний газ (щорічно майже 3,0 млрд м³), тоді як у провідних країнах світу газ при його виробництві практично не використовується.

Таблиця 3

Питомі витрати енергоресурсів на виробництво чавуну

Показники витрат	Країни		
	ЄС	Китай	Україна
1. Енергоресурси, кг у. п./т	483,4	477,4	637,8
у т.ч.			
кокс, кг/т	383	398	503,8
природний газ, м ³ /т	-	-	82,2
пиловугільне паливо, кг/т	104	120	16,9
2. Кисень, м ³ /т	62,3	63,9	81,5

Джерело: Галузева програма енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 р. Затверджено наказом Міністра промислової політики України № 152 від 25.02.2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://energodom.org/zakonodatelno-normativnaya-baza-proektov/15-ukr/zakonukr/145-nakaz152>>.

Особливо енергомістким є *мартенівське виробництво* сталі: витрати паливно-енергетичних ресурсів при цьому майже у п'ять разів більші (а природного газу в 15 разів), ніж при конверторному виробництві (табл. 4).

Таблиця 4

Витрати енергоресурсів на виробництво сталі

Країна-виробник		Споживання ПЕР, кг ум.п./т
Україна	Мартенівське виробництво	104,5
	Конвертерне виробництво	22,4
	Середнє по країні	68,4
Країни ЄС		17,4
Китай		17,7

Джерело: Галузева програма енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 р. Затверджено наказом Міністра промислової політики України № 152 від 25.02.2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://energodom.org/zakonodatelno-normativnaya-baza-proektov/15-ukr/zakonukr/145-nakaz152>>.

Наведені дані свідчать, що середня енергоємність виробництва сталі в Україні майже в 4 рази вища порівняно з провідними країнами світу. При цьому навіть конвертерне виробництво в Україні на 28% більш енергоємне порівняно з конкурентами.

У *виробництві прокату* українські металургійні підприємства за показниками енергоємності теж значно поступаються основним конкурентам (табл. 5).

Висока енергомісткість виробництва пояснюється тим, що сьогодні в Україні продовжується експлуатування деяких апріорі неконкурентних застарілих металургійних потужностей (рис. 4), які в умовах ринкової

економіки можуть існувати лише за екстримально високих цін на металопродукцію або за рахунок значних преференцій – здешевленого за рахунок державних дотацій газу, вугілля, електроенергії, пільг на залізничні перевезення тощо [1, с. 113].

Таблиця 5

Витрати енергоресурсів на виробництво прокату

Країна-виробник	Споживання ПЕР, кг у.п./т
Україна	120,6
Країни ЄС	68,8
Китай	70,1

Джерело: Галузева програма енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 р. Затверджено наказом Міністра промислової політики України № 152 від 25.02.2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://energodom.org/zakonodatelno-normativnaya-baza-proektov/15-ukr/zakonukr/145-nakaz152>>.

Слід зазначити, що процес реконструкції та модернізації металургійних підприємств активізувався ще у 2003 р. (обсяг інвестицій у ГМК склав 331,1 млн дол. США). Проте цих інвестиційних ресурсів було явно недостатньо для проведення глибокої реструктуризації сектора і модернізації його застарілих виробничих потужностей.

Рис. 4. Обсяги виробництва сталі в Україні за способами її виробництва у 2003–2013 рр., млн т

Джерело: Steel Statistical Yearbook 2003–2013. – [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <http://www.worldsteel.org>.

Саме через недостатність інвестиційних ресурсів власники металургійних підприємств сконцентрували свою інвестиційну політику не на докорінній модернізації усього ГМК України, а на швидкому проведенні точкової реконструкції і капітального ремонту⁷. Окремі нові технології і види устаткування в існуючі виробництва вводилися тільки за умов швидкої економічної віддачі.

⁷ За наявності виробничого потенціалу, який значно перевищує внутрішні потреби країни, було визнано недоцільним будівництво нових металургійних заводів.

Така інвестиційна політика дозволила Україні дешевим способом нарощувати металургійне виробництво і максимально скористатися сприятливою кон'юктурою, що складалася на світовому ринку чорного металу. У розрахунку на одну тонну виплавленої сталі інвестиції в модернізацію українського сектора чорної металургії дорівнювали 7-9 дол. США. Для порівняння у Росії цей показник становив 15 дол. США, а в розвинутих країнах при зносі основних засобів на рівні 20-25% – досягає 25-30 дол. США.

Найбільші обсяги інвестицій (2224,5 млн дол. США) у підприємства ГМК України були зафіксовані у 2007 р. – майже 52 дол. США на тонну виробленої сталі.

Проте, через фінансово-економічну кризу, наслідком якої стало зниження рівня рентабельності вітчизняних металургійних підприємств (рис. 5), практично всі металургійні підприємства були змушені призупинити всі інвестиційні програми і зараз, у кращому випадку, роблять спробу завершити хоча б меншу частину від запланованого.

Рис. 5. Рівень рентабельності вітчизняних металургійних підприємств у 2008–2013 рр., %

Джерело: Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами промислової діяльності за 2008–2013 рр. [Електронний ресурс] / Держслужбстат України. – Доступний з : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Це свідчить про те, що на сьогодні, існує об'єктивна необхідність у модернізації виробничих потужностей металургійних підприємств, які у найближчі п'ять-шість років, за нашими розрахунками, потребуватимуть близько 11,4 млрд дол. США (за курсом 13 грн/1 дол.) (близько 1,9-2,3 млрд дол. США на рік). Так, лише повна заміна мартенівських потужностей (за результатами виробництва 2013 р. – 6,4 млн т) потребуватиме 3,5 млрд дол. США, або 700 млн дол. США на рік.

Отже, в умовах скорочення попиту та посилення конкуренції на світових ринках металопродукції використання існуючої моделі розвитку вітчизняного сектора чорної металургії є безперспективною. Ця модель не має чітких напрямів і способів подальшого комплексного розвитку, які

визначали б стратегічні інтереси та шляхи досягнення конкурентоспроможності України на регіональних ринках металопродукції. Крім того, через застосування такої моделі розвитку у вітчизняному секторі чорної металургії накопичилося багато проблем, зокрема [2, с.94]: суттєве відставання від розвинених країн за темпами технічного переоснащення, модернізації та реконструкції діючих підприємств; незадовільна та недосконала структура виробництва; високі питомі витрати енергетичних і матеріальних ресурсів порівняно з передовими іноземними підприємствами; вузький номенклатурний та сортаментний склад металопродукції, що призводить до зниження рівня конкурентоспроможності та втрати переваг на світовому та внутрішньому ринках; значна залежність від кон'юнктури зовнішнього ринку; зростаючі екологічні проблеми, особливо в регіонах, де металургійна галузь є домінуючою тощо.

Зазначене вище зумовлює необхідність розроблення єдиної державної політики щодо визначення основних напрямів розвитку сектора чорної металургії основною метою якої мають стати:

- створення сприятливих економічних умов для прискорення та модернізації основних виробничих потужностей з метою підвищення енергоефективності сектора чорної металургії та конкурентоспроможності його продукції;

- розробка умов для розвитку технічного та технологічного рівнів металургійного виробництва відповідно до світового рівня з метою суттєвого зниження енергетичних і матеріальних витрат на виробництво продукції та поліпшення екологічного стану довкілля;

- диверсифікація виробництва та оптимізація його структури в результаті збільшення номенклатури нових сортментів, зокрема електроплавильного виробництва сталі, виробництва спеціальних сталей і сплавів, титанових сплавів та прокату, збільшення обсягів випуску прокату і труб з антикорозійним покриттям, каліброваного прокату, гнутих профілів;

- постійна координація планів розвитку підприємств сектора чорної металургії з стратегіями інших галузей промисловості України;

- концентрація усіх наявних ресурсів на вирішення пріоритетних завдань;

- використання будь-яких можливостей державного впливу шляхом розробки та введення в дію законодавчої бази, спрямованої на прискорення розвитку внутрішнього ринку металопродукції та забезпечення потреб України власною металопродукцією;

- формування дієвої та ефективної підтримки науково-технічного потенціалу країни, фундаментальних та прикладних досліджень, спрямованих на забезпечення інноваційного розвитку.

Тобто державна політика щодо подальшого розвитку сектора чорної металургії в умовах рецесії на світових ринках металопродукції повинна передбачати формування напрямів, насамперед розширення внутрішнього ринку через технічне переозброєння металургійних підприємств з метою випуску нових видів готового прокату, які зможуть замінити імпорту продукцію при збереженні та розширенні існуючих експортних позицій.

Література:

1. Проблеми, напрями та чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України (реальний сектор економіки) : кол. монограф. / [Дейнеко Л.В., Осташко Т.О., Точилін В.О. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАНУ А.І. Даниленка; д-ра екон. наук, проф. Л.В. Дейнеко; д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. НАНУ. – К., 2013. – 292 с.
2. Венгер В.В., Точилін В.О. Конкуренція та конкуренти на регіональних ринках чорних металів / В.В. Венгер, В.О. Точилін // Економіка і прогнозування. – 2013. – №1. – С. 81–96.
3. Капранова Л.Г., Малий Д.Р. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняної металургійної галузі в умовах світової економічної кризи / Л.Г. Капранова, Д.Р. Малий // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Вип. 1. – Т. 3. – С. 89 – 96. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/1861/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%82%20%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%283%29%20%D1%81.89.pdf?sequence=1>>.
4. Подольський Р.Ю. Аналіз кон'юнктурних тенденцій на світовому ринку металопродукції / Р.Ю. Подольський. [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_3/1186.pdf.
5. Гайдукова Т. Оцінка кон'юнктурних змін та позиціонування України на міжнародному ринку металопродукції в умовах світової фінансової кризи / Т. Гайдукова. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/iver/2009_2_2/16_122-132.pdf>.
6. Куреда Н.М. Співвідношення інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на світовому ринку чорних металів і виробів з них / Н.М. Куреда, С.О. Корінний. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_3/files/EC311_03.pdf.
7. Steel Statistical Yearbook 2013 [Електронний ресурс] / World Steel Association. – Доступний з : <<http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/statistics-archive/yearbook-archive/Steel-Statistical-Yearbook-2013/document/Steel-Statistical-Yearbook-2012.pdf>>.
8. Ринки реального сектора економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція / за ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 552 с.
9. Данилишин Б. Третья промышленная революция и Украина / Б. Данилишин // Укррудпром. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://ukrudprom.ua/digest/Tretya_promishlennaya_revolyutsiya_i_Ukraina.html.
10. Точилін В.О., Венгер В.В. Стан та напрями розвитку внутрішнього ринку металопродукції України / В.О. Точилін, В.В. Венгер // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. Вип. 3/1. – С. 64-67.
11. Зайцев Р. Обсяг імпорту металопродукції на український ринок виріс на 98,7% / Р. Зайцев. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://btm.com.ua>.
12. Чи зможе внутрішній ринок врятувати українську металургію. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.realt5000.com.ua>>.

13. Кондратьева І. Експерт: Сталева передбачуваність ГМК – чому все ще не розвалилося й коли на це чекати? / І. Кондратьева. – [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://eutg.net>>.

14. Гончар Т. Державне регулювання внутрішнього ринку металопродукції / Т. Гончар // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 1. – С. 48-52.

15. Галузева програма енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 р. Затверджено наказом Міністра промислової політики України № 152 від 25.02.2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://energodom.org/zakonodatelno-normativnaya-baza-proektov/15-ukr/zakonukr/145-nakaz152>>.

16. Осипов В.М. Управління конкурентоспроможністю продукції металургійної галузі: монографія / В.М. Осипов; за ред. академіка Б.В. Буркинського. – Одеса: МПП «Евен», 2005. – С. 296.

Abstracts

Osipov V., Wenger V.

Transformation ferrous metallurgy Ukrain underdepression in global markets

Current state of the steel sector of Ukraine is reviewed; the world rankings and trends in production, exports, imports and domestic consumption of steel products are presented; special attention is paid to technological modernization, resource-saving – especially energy resources, import substitution. As the basis of increasing the competitiveness of Ukrainian black metallurgy sector , the development of the internal market and the expansion of existing export positions due to the production of high-tech products should serve.